



Universiteit
Leiden
The Netherlands

'Ik neem een heel eigen plaats in': Beb Vuyk

Praamstra, O.J.; Honings, R.A.M.; Veer, C.B. van 't; Bel, J.

Citation


Praamstra, O. J. (2021). 'Ik neem een heel eigen plaats in': Beb Vuyk. In R. A. M. Honings, C. B. van 't Veer, & J. Bel (Eds.), *De postkoloniale spiegel: de Nederlands-Indische letteren herlezen* (pp. 259-275). Leiden: Leiden University Press. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3277168>

Version: Publisher's Version

License: [Creative Commons CC BY-NC-ND 4.0 license](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3277168>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).



ONDER REDACTIE VAN
RICK HONINGS, COEN VAN 'T VEER EN JACQUELINE BEL

DE POSTKOLONIALE SPIEGEL

De Nederlands-Indische
letteren herlezen

LEIDEN
UNIVERSITY PRESS

De postkoloniale spiegel

ONDER REDACTIE VAN
RICK HONINGS, COEN VAN 'T VEER EN JACQUELINE BEL

DE POSTKOLONIALE SPIEGEL

De Nederlands-Indische
letteren herlezen

LEIDEN UNIVERSITY PRESS

Deze publicatie is mogelijk gemaakt door een financiële bijdrage van:
Boekenfonds Elisabeth Grent/F.J.A.M. van der Helm
Jaap Harten Fonds
J.E. Jurriaanse Stichting
Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde (KITLV)
Leiden University Centre for the Arts in Society (LUCAS)
M.A.O.C. Gravin van Bylandt Stichting

Beeldredactie: Rick Honings & Coen van 't Veer
Tekstredactie: Susanne Onel
Vormgeving: Crius Group
Illustratie omslag: © Peter van Dongen
Druk: Wilco, Amersfoort, The Netherlands

ISBN 978 90 8728 373 5
e-ISBN 978 94 0060 417 9
NUR 617, 680

© Rick Honings, Coen van 't Veer en Jacqueline Bel / Leiden University Press, 2021

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Er is naar gestreefd alle copyrights van de in deze uitgave opgenomen illustraties te achterhalen. Aan hen die desondanks menen alsnog rechten te kunnen doen gelden, wordt geadviseerd contact op te nemen met de uitgever.

Inhoud

Inleiding	9
Rick Honings, Coen van 't Veer & Jacqueline Bel	
I	Het oude Indië. De negentiende eeuw
1	Klewangwettende gezangen en knevelarij: Multatuli 31 Jacqueline Bel
2	'Minacht mij niet omdat ik slechts een vrouw ben!': Mina Kruseman 49 Petra Boudewijn
3	Sneeuwwitte krullen, gitzwarte vlechten: Melati van Java 67 Nick Tomberge
4	'Ziet ge niet in dat al wat inlander, al wat halfbloed is, den blanke haten moet?': Annie Foore 81 Rianti Manullang & Floor Naber
5	'Hij blijft tegenover de Inlander een rasechte koloniaal': P.A. Daum 99 Rick Honings
6	Mensen en (hun) natuur in Indië: Thérèse Hoven 123 Marijke Denger
7	Van diepe angst en stil genot: Louis Couperus 141 Elleke Boehmer & Coen van 't Veer

II Van Indië naar Indonesië. De eerste helft van de twintigste eeuw

- | | | |
|----|--|-----|
| 8 | Sterrentintelingen van het verleden: Augusta de Wit
Arnoud Arps | 161 |
| 9 | Onschuldige kinderen van de kolonie? <i>Ot en Sien in Nederlandsch Oost-Indië</i>
Amalia Astari & Rick Honings | 181 |
| 10 | Vertrapt door totoks en opzijgeduwd door Chinezen en Javanen: Victor Ido
Olf Praamstra | 197 |
| 11 | Verhalen van vervreemding: Carry van Bruggen
Remco Raben | 217 |
| 12 | Inheems geweld en witte afwezigheid: Madelon Székely-Lulofs
Gábor Pusztai | 229 |
| 13 | Jasmijn en maanlicht: E. du Perron
Gloria Wekker | 247 |
| 14 | 'Ik neem een heel eigen plaats in': Beb Vuyk
Olf Praamstra | 259 |
| 15 | Twee Indonesische stemmen: Suwarsih Djojopuspito en Arti Purbani
Christina Suprihatin & Coen van 't Veer | 277 |

III Terugkijken en tegenschrijven. 1945 tot heden

- | | | |
|----|--|-----|
| 16 | Het kolonialisme als goedbedoeld misverstand: A. Alberts
Coen van 't Veer | 297 |
| 17 | Herinneren om niet te vergeten: Rob Nieuwenhuys
Petra Boudewijn | 313 |
| 18 | 'Het brandde weer ergens': Maria Dermoût
Pamela Pattynama | 335 |
| 19 | Op zoek naar een eigen Indo-identiteit: Vincent Mahieu/Tjalie Robinson
Jeroen Dewulf | 351 |

20	'Eigenlijk is het allemaal pas gisteren gebeurd': F. Springer Erica van Boven	367
21	Een zoekende spelbreker: Marion Bloem Liesbeth Minnaard	381
22	'Ik was er gelukkig': Jeroen Brouwers Esther Op de Beek	397
23	Van betovering tot inzicht: Hella S. Haasse Judith Gera	415
24	Geen ideologie maar corpologie: Adriaan van Dis Frans-Willem Korsten	433
25	'Op je plaats blijven en tegelijk blijven stromen': Alfred Birney Jaap Grave	447
26	De krachtige stem van een Javaanse <i>njai</i>: Dido Michielsen Judith E. Bosnak	465
	Noten	483
	Bibliografie	513
	Personalia	529
	Register	534

‘Ik neem een heel eigen plaats in’

Beb Vuyk

OLF PRAAMSTRA

Beb Vuyk (1905-1991) is hard op weg om een vergeten auteur te worden.¹ Weliswaar is sinds 2013 haar *Verzameld Werk* als e-book verkrijgbaar, maar voor het overige worden haar romans en verhalen al jaren niet meer herdrukt. Ook de omvangrijke biografie die Bert Scova Righini in 2005 over haar publiceerde, bracht daar geen verandering in.

Vuyk was een Indo-Europese. Haar vader was het kind van een Nederlandse man en een Madurese vrouw, haar moeder een Nederlandse. Daardoor had Vuyk wortels in zowel de Europese als de Indonesische samenleving.² Die gemengd Nederlands-Indonesische afkomst was bepalend voor alles wat zij schreef. Door die afkomst had zij deel aan twee culturen, waarin ze zich nooit volledig geaccepteerd voelde. Dat had zij gemeen met veel andere Indo-Europeanen, maar wat haar anders maakte, was dat zij bewust koos voor haar Indonesische kant. In Nederlands-Indië wilde zij opgaan in de inheemse wereld, en na de onafhankelijkheid in 1949 koos zij voor de Indonesische nationaliteit.³

Toen Beb Vuyk in 1931 in Indië aankwam, was zij 25. Ze wist eigenlijk niets van Indië, ze kende het land niet, ze sprak de taal niet; bijna haar hele leven had ze in Delfshaven gewoond en ze was opgegroeid in een burgerlijk Nederlands huishouden.⁴ Haar enige band met Indië was haar huidskleur – de erfenis van haar grootmoeder –, waarom ze als kind op straat af en toe werd uitgescholden. “Vuile neger, zwarte moriaan”, riepen de straatjongens in Rotterdam mij na, “blauwe, liplap, Chinees!” Dan vocht ik, ik ging altijd naar school met een liniaal los in de hand.⁵ Haar huidskleur maakte dat ze anders was. Hoewel ze totaal westers was opgevoed, wist ze – tenminste zo voelde ze het – dat ze door het ‘Westen’ nooit als gelijke zou worden gezien.⁶



△
Beb Vuyk met haar
zoons Hans en Ru voor
hun huis op de plantage
te Buru. Collectie
Universiteitsbibliotheek
Leiden, KITLV 124452.

In 1924 volgde ze in Heemstede aan de middelbare huishoudschool een opleiding als lerares koken en voedingsleer. In die tijd publiceerde ze ook haar eerste verhalen. Indië komt daarin alleen op de achtergrond voor; centraal staat een eenzaam onbegrepen kind dat hunkert naar avontuur.⁷ Dat avontuur zocht ze in Indië. Ze solliciteerde naar de functie van lerares aan de Soekaboemische Opvoedingsgestichten, een opvanghuis voor verwaarloosde Indo-Europese kinderen, waar de meisjes werden opgeleid voor het huishouden en de jongens voor een ambacht. Ze werd aangenomen en op 30 oktober 1930 vertrok ze, in de woorden van haar vader, naar 'het land van haar dromen'.⁸

In haar werk en ook in interviews heeft Vuyk van zichzelf het beeld gecreëerd van een vrouw die al vroeg afstand nam van de koloniale verhoudingen en zich keerde tegen haar eigen landgenoten ten gunste van de Indonesische bevolking. Daardoor was zij anders dan alle andere Europeanen in Nederlands-Indië; en daardoor nam zij volgens haarzelf in de Nederlands-Indische letteren een unieke positie in. De reden voor dat anders zijn was het gevolg van haar verblijf op Buru (Boeroe), een eiland in de Molukken, dat steeds weer opduikt in haar leven en werk. Op Buru had zij zich bevrijd van het koloniale discours waarin haar tijdgenoten gevangen zaten. Maar is het waar? Over Buru heeft Vuyk haar bekendste roman geschreven, *Het laatste huis van de wereld*. Een postkoloniale analyse van dit werk kan uitsluitsel geven over de vraag of Vuyk zich op Buru inderdaad aan het heersende koloniale discours heeft kunnen onttrekken.

Fernand

Het eerste stuk van de reis naar Indië ging over land. Beb Vuyk nam de trein naar Genua, om daar over te stappen op een van de schepen van de Stoomvaartmaatschappij Nederland; zo duurde de overtocht tien dagen korter. In de trein raakte ze in gesprek met Fernand de Willigen, die passage had geboekt op dezelfde boot. Aan boord trokken zij veel met elkaar op en vertelde Fernand haar over zijn leven als planter op Java en over zijn avontuurlijke jeugd op Buru, een afgelegen eiland in de Molukken. Met zijn verhalen maakte hij een overweldigende indruk op Vuyk en toen Fernand haar de avond voor de aankomst in Indië ten huwelijk vroeg, zei ze ja.⁹

Anders dan Vuyk, die alleen uiterlijk een Indo-Europese was, was Fernand in alle opzichten een Indische jongen. Zijn vader was een Indo-Europeaan in dienst van het Nederlands-Indische leger, zijn moeder een Ambonese. Fernand was hun vierde kind, hij werd geboren toen zijn moeder negentien was. Zijn vader was een stuk ouder. Hij werd gepensioneerd met de rang van kapitein toen Fernand zes jaar was, en verhuisde vervolgens met zijn gezin naar Buru, waar hij een onderneming begon in de productie van *kayu putih*-olie.¹⁰ Deze groenachtige olie vond vooral aftrek in Indië zelf, waar het als een soort wondermiddel tegen alle mogelijke kwalen gebruikt werd. Om de olie te winnen werden de bladen van de *Kayu putih* – letterlijk het witte hout, familie van de eucalyptus – in ketels gestookt. De vader van Fernand kocht een aantal ketels en kreeg een uitgestrekt gebied in erfpacht om te exploiteren.¹¹

Op Buru bracht Fernand zijn kinderjaren door. Later ging hij voor zijn schoolopleiding naar Ambon en Java en in 1928 werd hij employé op een theeplantage op Midden-Java. Een aantal jaren eerder had zijn vader met vrouw en kinderen Buru verlaten. Hij had een conflict met zijn concurrenten, met zijn werknemers en met het Nederlandse gezag; daarnaast was hij verwickeld in een valse geboorteaangifte, waarvoor hij tot drie maanden gevangenisstraf werd veroordeeld. Hij overleed in 1925 in Bandung.¹² Fernand heeft het onverkwikkelijke einde van het avontuur van zijn vader op Buru slechts van afstand meegemaakt. Hij dacht met heimwee terug aan zijn jeugd en Beb Vuyk genoot van zijn verhalen erover. In 1948 zou zij de herinneringen van Fernand verwerken tot een jeugdboek: *De kinderen van Boeton Leon*.¹³

▽

Beb Vuyk met Fernand in Sukabumi op nieuwjaarsdag 1932. Collectie Literatuurmuseum, Den Haag.



Discriminatie

Via Fernand leerde Beb Vuyk Indië kennen en door hem kwam zij ook in aanraking met de discriminatie waarmee Indo-Europeanen in Indië geconfronteerd werden.¹⁴ Nadat ze anderhalf jaar voor de Soekaboemische Opvoedingsgestichten gewerkt had, trouwde ze met Fernand en verhuisde ze naar de theeplantage waar hij intussen afdelingshoofd was.¹⁵ Hun leven daar heeft Vuyk verwerkt in haar eerste roman, *Duizend eilanden* (1937).

Ze woonden er nog maar pas toen Fernand ontslagen werd als gevolg van een economische crisis. In haar roman *Het laatste huis van de wereld* (1939), een boek dat naar eigen zeggen geheel autobiografisch is, schrijft zij: 'Wij waren vijf maanden getrouwd toen de slag viel die ons leven volkomen zou veranderen. Het was de gewone geschiedenis van die jaren: de oudste employé met het topsalaris eruit en een jong broekje erin op een fooi van honderd gulden.'¹⁶

Dat van die vijf maanden klopt, maar in de brieven die Vuyk naar huis schrijft, onthult ze dat Fernand ontslagen is vanwege zijn Indo-Europese afkomst. Fernand werkte voor een Engelse maatschappij en Engelsen waren volgens haar 'sterk gekant tegen kleurlingen en vooral Indo's'.¹⁷ Bovendien hadden niet alleen Engelsen moeite met Indo-Europeanen. Een van de belangrijkste voorwaarden voor het gezag in de kolonie was de afstand tussen de koloniale westerse overheerser en de gekoloniseerde bevolking. Dat verklaart ook de afkeer die men had van Indo-Europeanen. Die vormden louter door hun bestaan een regelrechte bedreiging voor het koloniale systeem. In veel negentiende- en vroegtwintigste-eeuwse rassentheorieën wordt er dan ook tegen het bestaan van deze 'halfbloeden' gewaarschuwd.¹⁸

In het openbaar durfde Beb Vuyk zich over deze racistische behandeling kennelijk nog niet uit te spreken, maar dat Indo-Europeanen in Indië gediscrimineerd werden, stond voor haar – en ook voor Fernand – vast. Het heeft een doorslaggevende rol gespeeld in hun beslissing om de koloniale samenleving op Java de rug toe te keren en naar Buru te vertrekken:

We namen afscheid van de beschaving, van electrisch licht en ijskasten, taxi's en bioscopen, van melk, groente en vlees naar keuze, om terug te keren tot de allerprimitiefste vorm van leven: het zelfgebakken brood en de zelf geteelde groente, het zelf gemaakte meubilair en de zelf gevangen vissen; ziekte en de vrees voor de dood in zijn pijnlijkste vorm, de naaste dokter een dag varen ver en eens in de twee weken bereikbaar.¹⁹

Op Buru zou Fernand de *kayu putih*-onderneming van zijn vader voortzetten, die in de tussenliggende jaren aan een Arabier was verpacht. In januari 1933 verlieten ze Java. Op het eiland gingen ze wonen in het huis uit Fernands kinderjaren, dat even buiten de *kampong* Namlea gelegen was.²⁰

Buru

Geen periode in haar leven is voor haar ontwikkeling, ook als auteur, zo belangrijk geweest als het verblijf op Buru. Het is een van de grootste eilanden van de Molukken en bestaat vooral uit oerwoud. Aan de noordkust loopt een diepe baai het land in, waaraan de *kampong* Namlea ligt. In het binnenland wonen Alfoeren, aan de moerassige kust Boetoenezen.²¹

Het terrein dat de vader van Fernand in erfpacht had gekregen, was uitgestrekt, bergachtig en moeilijk bereikbaar door de ‘stinkende’ mangrovebossen; in de modder onder de mangrove lagen krokodillen en het stikte er van de muskieten. Op de steile heuvels landinwaarts groeiden de *kayu putih*-bomen en lagen de ketels waar de olie in werd gestookt. Hier viel niet te wonen. Maar schuin tegenover de onderneming – een klein uur roeien – lag Namlea. In de buurt van die *kampong*, op een landtong met een breed wit strand, had de vader van Fernand samen met zijn Ambonese *mandoer* Heintje een huis gebouwd.²² Dit gebied werd door hen letterlijk op de natuur veroverd. Het was de mooiste plek van het eiland, maar de oorspronkelijke bevolking wilde er niet wonen omdat het er zou spoken. ‘De oude heer De Willigen en Heintje Limba dreven met bijlen en kapmessen het bos en de *soeanggi’s* (spoken) terug en bouwden er hun hoofdkwartier.’²³

Voor Beb Vuyk is de reis ernaartoe het begin van een avontuur waar ze naar verlangt, maar waar ze ook tegenop ziet. Voor Fernand ligt dat anders: hij gaat naar huis, ‘naar een bemind land, waar alle moeilijkheden zullen eindigen.’²⁴ Ze vertrekken van Tandjong Priok, de haven van Batavia, en bereiken na veertien dagen de Molukken, in de ogen van Vuyk ‘het laatste land van de wereld, nauwelijks een land, losse verspreide eilanden, achteloos neergeworpen in een blauwe, brandende zee.’²⁵ Dan, na nog twee dagen varen, arriveren ze in Namlea, waar ze met hun bagage van boord gehaald worden en langs een smal, zanderig pad naar hun huis lopen, een woning op het strand, met de rug naar de *kampong* toe: ‘het laatste huis van de wereld.’²⁶ Het klinkt dramatisch – een eenzamer bestaan is nauwelijks denkbaar – maar de volgende dag worden ze wakker in het paradijs.

Vuyks beschrijving van Buru, van de reis ernaartoe en de verrukking over haar uiteindelijke bestemming, doet denken aan de verhalen van negentiende-eeuwse ontdekkingsreizigers in Afrika. Zij zijn op zoek naar onbekende gebieden, waar vóór hen nog nooit iemand, dat wil zeggen nog nooit een Europeaan, is geweest. De tocht ernaartoe is moeilijk en niet van gevaar ontbloot, maar de beloning wordt hun niet onthouden. Deze avonturiers ontdekken plaatsen van ongekende schoonheid, die ze in lyrische woorden beschrijven – en die ze zich meteen toe-eigenen.²⁷ Dat geldt ook voor Vuyk. Vijf maanden heeft zij in de bergen van Java tegen hellingen aangekeken, nu ziet ze uit over het vrije water. ‘Hier zijn een huis om ons te bergen, een tuin om ons te voeden, een baai waar de vissen in

glinsterende bogen uit opspringen en heuvels waar de vrije herten langs jagen.²⁸ Alles wat haar ogen zien, is vanaf dat moment haar eigendom.

Het is de beloning voor haar tocht naar dit onherbergzame land. Ze is zich bewust van de gevaren – de woeste zee, de krokodillen, een gebied zonder medische zorg waar de wereld ophoudt²⁹ – maar is tegelijkertijd trots op haar avontuurlijke leven:

Ergens loopt een scheidslijn die ons verdeelt in burgers en avonturiers. Burgers zullen het geluk en de charme van dit bestaan nooit begrijpen. [...] Met avonturiers valt te praten, zij begrijpen het genot van een tocht in een leuke prauw, de opwindende van een onverwacht schot en de schreeuw van een stervend dier, het ongemak van regens, bandjirrende rivieren en een lekkend dak. Want wiens leven licht is door de genade van het avontuur, voelt een heimwee in de steden en de bewoonde plaatsen en een lichte wrevel om het onglorieuze bestaan, beveiligd en zonder risico's.³⁰

Koloniale verhoudingen

Door op Buru te gaan wonen nam Beb Vuyk afscheid van de koloniale wereld op Java, waaraan zij door de discriminatie van Indo-Europeanen een hekel had gekregen.³¹ In reactie daarop kozen zij en Fernand voor hun andere kant: zij wilden opgaan in het inheemse leven. Afgaande op wat zij daar later over vertelde, leek het hun moeiteloos te zijn afgegaan.³² Maar wie *Het laatste huis van de wereld*, het boek dat Vuyk over haar ervaringen op het eiland geschreven heeft, kritisch leest, valt onmiddellijk op hoe koloniaal de verhoudingen op Buru waren.

Bij aankomst worden ze opgewacht door de oude *mandoer* van Fernands vader, oom Heintje. Als ze van boord gaan en naar het huis lopen, zorgt Heintje voor de bagage. Bij het huis wacht de vrouw van Heintje, Enggeh, met haar kinderen 'in stijfgestreken kleren op de brede stoep'. Terwijl Heintje erop toeziet dat de bagage in het huis wordt afgeleverd en uitgepakt, zorgt Enggeh voor het avondeten. Als Beb en Fernand na het eten in de door hen meegebrachte rotanstoelen buiten een sigaret roken, 'hurken [Heintje en Enggeh] vlak bij ons neer en vragen naar de oude mevrouw, naar Nonnie Marie en Sinjo Frank, naar alle kinderen die in het huis hebben geslapen en gespeeld'. Als ze 's morgens wakker worden, brengt Enggeh hun koffie en veegt hun zoon Willem het erf aan.³³

Het onderdanige gedrag van Heintje en zijn gezin is karakteristiek voor de koloniale verhoudingen tussen de Europese 'meesters' en inheemse bedienden. In de door raciale scheidslijnen beheerste Indische samenleving mochten de 'volbloed' Europeanen weliswaar neerkijken op de Indo-Europeanen, in de koloniale hiërarchie waren diezelfde Indo's op

grond van hun wettige status van Europeaan weer ver verheven boven de inheemse bevolking. Zelfs als het gaat om familie, zoals hier het geval is. Want Heintje – zijn echte naam is Hindji Limba – was een volle neef van Fernands moeder.³⁴

Ongeneerd laten Vuyk en Fernand zich deze koloniale verhoudingen aanleunen, zoals blijkt uit haar beschrijving van de viering van Koninginnedag op Buru. De inheemse bevolking zingt en danst, terwijl zij plaatsnemen op stoelen die speciaal ‘voor de Europeanen’ zijn klaargezet. Zo kijken zij vol belangstelling naar roeiwedstrijden, gymnastiek oefeningen door schoolkinderen, Alfoerse krijgsdansen en een voetbalwedstrijd tussen de inwoners van Namlea.³⁵

Anders dan Vuyk later wil doen geloven, is de afstand tussen haar en de inheemse bevolking zeer groot. Over Enggeh, die voluit Enggelina Barends heet en uit een familie stamt die zich tot het christendom heeft bekeerd, schrijft ze: ‘Jaren heeft zij hier op het erf geleefd, dicht bij het grote huis, maar in niets is dat merkbaar. Zij is even vies, gemakzuchtig en kwebbelachtig als de eerste de beste kampongvrouw, maar zij bakt uitstekend brood en is volkomen toegewijd en voor het leven aan ons verbonden.’³⁶

Vuyk ziet in deze aangetrouwde nicht uitsluitend een ondergeschikte, al zal in het contact met haar ook meegespeeld hebben dat zij aanvankelijk de taal nog niet spreekt. Als Fernand niet thuis is – soms blijft hij een paar dagen weg –, heeft zij niemand om mee te praten.³⁷ Maar ook als ze de taal wel spreekt, beschrijft zij de inheemse bevolking niet als gelijkwaardig. Zij handelt in dit opzicht niet anders dan destijds in Nederlands-Indië gebruikelijk was. De manier waarop ze hen representeert, is geheel in overstemming met het heersende koloniale discours.³⁸ Ze zijn lui en leugenachtig, ze willen niet werken, ze verdobbelen hun loon, ze zijn onbetrouwbaar en houden zich niet aan hun afspraken.³⁹ Als zij bezoek krijgen van een van de Alfoerse hoofden met zijn gevolg, beschrijft Vuyk hen als wilden en vergelijkt ze hen met dieren.⁴⁰

Uit alles blijkt dat Beb Vuyk niet op voet van gelijkheid met de inwoners van Buru omgaat. Veelbetekenend in dit verband is ook dat zij de eerste versie van wat later *Het laatste huis van de wereld* zal worden, publiceert in *De Huisvrouw in Indië*, een maandblad uitgegeven door de Vereniging van Huisvrouwen in Indië. Hierin schrijft zij vanaf 1933 haar ‘Brieven van een huisvrouw op een buitenpost’.⁴¹ De artikelen in dit blad waren in het algemeen praktisch van aard en bedoeld als hulp bij het voeren van een westerse huishouding in Indië. Daarin valt de grote afstand op die in acht wordt genomen tegenover de inheemse wereld en met name de bedienden; er werden scherpe grenzen getrokken tussen de Europese en de ‘andere’ wereld.⁴² Aan deze voorpublicatie wil Vuyk later dan ook niet herinnerd worden.⁴³

Een koloniale onderneming

Ook de *kayu putih*-onderneming zelf is in alle opzichten koloniaal van opzet. *Het laatste huis van de wereld* heeft als motto een citaat uit *Max Havelaar*, waar in het slot naar verwezen wordt.⁴⁴ Het vestigt de aandacht op het idealisme dat hen drijft. Fernand en vóór hem zijn vader kwamen naar Buru om het te ontwikkelen en de woeste natuur te ontginnen. Zij wilden de exploitatie van het land en de productie van de *kayu putih*-olie op een westerse manier ter hand nemen. Ze zouden een einde maken aan de uitbuiting van de inheemse bevolking door Arabieren en Chinezen. Zij hadden zichzelf een verheven taak opgelegd, waar de bevolking hun later dankbaar voor zou zijn. Zonder hun kennis en werkkraft – dat is de achterliggende boodschap – werd het nooit wat met de exploitatie van de rijkdommen van Buru.

Het is de vertrouwde redenering waarmee keer op keer het kolonialisme als een rechtvaardige zaak wordt voorgesteld. Zonder westers toezicht kwam er van de ontwikkeling van het land niets terecht.⁴⁵ De bevestiging daarvan zagen Beb en Fernand in de achteruitgang van de onderneming nadat zijn vader Buru had moeten verlaten. Heintje, die samen met Fernands vader het land had ontgonnen en toezicht gehouden had op de aanplant en het stoken van de ketels, die samen met hem het huis had gebouwd en de grote moestuin had aangelegd, was na het ver-

▼
Namlea op Buru,
circa 1934. Collectie
Universiteitsbibliotheek
Leiden, KITLV 141345.



trek van zijn ‘meester’ weggezakt in zijn aangeboren lethargie. Eten was er immers voldoende, de ‘zon gaf warmte, de maan licht en de aarde bracht sago voort.’⁴⁶ Hij had het land laten verwilderen en de onderneming verwaarloosd. De Arabier die een deel van hun grond had gepacht, was een oplichter en behandelde zijn arbeiders slecht; de Chinezen, die eveneens een groot deel van de productie van de olie voor hun rekening namen, waren woekeraars en maakten misbruik van de onwetendheid van de primitieve arbeiders. Het wachten was op de terugkeer van Fernand. ‘Al deze jaren heeft Heintje naar dit ogenblik toegeleefd, nu is de oplossing gekomen en kan het werk opnieuw begonnen worden.’⁴⁷

Dat aan de exploitatie een westerse, kapitalistische visie ten grondslag ligt, wordt nergens geëxpliciteerd. Ook wordt stilzwijgend en zonder rekening te houden met de wensen van de inheemse bevolking aangenomen dat deze wijze van exploitatie voor iedereen een zegen is.⁴⁸ Dat leidt vaak tot problemen, ook op de onderneming van Fernand en Beb. Zij merken al snel dat de inheemse werknemers vaak onwillig zijn en niet begrijpen waarom ze zo hard moeten werken, waarom alles efficiënter moet. Maar uiteindelijk, zo wordt gesuggereerd, zal iedereen in de welvaart delen. Alleen zit het economische klimaat vooralsnog tegen en dalen de prijzen van de olie. Toch houden Beb en Fernand vol. Er zullen betere tijden komen en later, als hun kinderen groot zijn, zullen zij de leiding in handen nemen. ‘Zij zijn de derde generatie De Willigens die [het huis op] de Tandjong bewoont. “Toean Tanah” noemt de bevolking ons’ – heer van het land.⁴⁹

‘Een voorwereldlijk landschap’

Mocht het werk op de onderneming de nodige zorgen baren, Vuyk genoot van het avontuurlijke leven op Buru. *Het laatste huis van de wereld* staat vol met lyrische beschrijvingen van de Indische natuur. Achter de *kampung* Namlea ‘stijgt het land ineens twintig meter omhoog, een groene, licht golvende savanne’; voor het huis ligt de baai ‘waarin een brede zeedeining regelmatig als een ademhaling op en neer gaat.’ Als ze met de boot oversteekt naar de *kayu putih*-plantage aan de overkant van de baai, ziet ze in het witte zand op de bodem van de zee het koraal: ‘rood orgelpijp-koraal’ en groene ‘fijne karangsoorten als versteende varens’ waar felgekleurde vissen doorheen schieten. De met mangroven begroeide oever aan de overkant lijkt op een verdrinken land, waarvan alleen de boomtoppen nog boven water uitsteken. Ze varen een rivier op, het land in. Het mangrovebos maakt plaats voor schuin overhangende bomen met lianen zo dik als kabeltouwen. Door een groene tunnel van afhangende planten, struiken en palmen varen ze verder. Het is ‘een voorwereldlijk landschap, verward, groter en sterker en wreder, waar we beklemd doorheen vluch-

ten.’ Het is van een schoonheid die tegelijkertijd angst inboezemt. Ze zijn aangekomen in Batuboi.⁵⁰

Batuboi is het gebied dat Fernand in erfpacht heeft, waar de *kayu putih*-bomen groeien en de ketels staan om de olie te stoken. Om toezicht te houden op het werk van de inheemse arbeiders besluit hij hier een tweede huis te bouwen, nog verder verwijderd van de bewoonde wereld dan dat in Namlea. Het is een primitief huis, maar in de goede betekenis van het woord, eigenhandig gebouwd van natuurlijke materialen. Het staat op palen en is gemaakt van bamboe, *atap* en andere palmladeren. Het is een half uur lopen van de aanlegplaats, over een weg van boomstammen door een moerassige vlakte. Een verborgen idylle en deel van de natuur – hier vindt Vuyk haar ideaal. Naast het huis is een open keuken, terwijl een bamboeleiding water uit een dichtbijgelegen bron naar de badkamer voert. Vuyk: ‘We slapen op de baleh-baleh in dit groene huis, dat nog naar bomen en bladeren ruikt. Als we ’s middags de ogen opslaan in een groengezeefd licht, lijkt het of we betoverd in de holte van een rietstengel ontwaken.’⁵¹

In Vuyks beschrijving van haar reizen op Buru en omgeving zijn mensen opvallend afwezig.⁵² Het is een woeste, lege natuur die zij beschrijft, een land dat geheel ter beschikking staat van de Europese pionier die het komt ontginnen. Ongerept, of ‘voorwereldlijk’ zoals Beb Vuyk het noemt, en niet van gevaar ontbloot: slangen en krokodillen vormen een voortdurende bedreiging. Maar de mensen die hiernaartoe gaan om orde in de wildernis te scheppen, zijn niet bang. Vuyk hoort tot de avonturiers die voor zulke gevaren niet terugdeinzen, die er juist door uitgedaagd worden. Zij weet dat hun moed en doorzettingsvermogen uiteindelijk beloond zullen worden. Het is een stereotiepe voorstelling van zaken die in koloniale reisverhalen voortdurend terugkeert, en die, bewust of onbewust, dient als rechtvaardiging om het nieuw ontdekte land in bezit te nemen.⁵³ In dat opzicht verschilt Vuyk niet van andere koloniale veroveraars. Het is veelzeggend dat zij zich in haar verrukking over dit avontuur verbonden voelt met de oude zeevaarders van de VOC: ‘Zij waren de verloren zonen, die uitgeilden en stierven en de koloniën werden hun nalatenschap.’⁵⁴

Het laatste huis van de wereld

Tot Vuyks grote verdriet kwam er in 1940 een voortijdig einde aan het avontuurlijke leven op Buru, toen het Binnenlands Bestuur in Nederlands-Indië besloot de prijs voor de erfpacht te verdubbelen en vervolgens ook nog eens dwarslag bij de aanvraag van een kapvergunning voor een bos bij Bara in het noordoosten van Buru. Zo werd het onmogelijk om een sluitende exploitatie te maken.⁵⁵ ‘Wij hebben’, zo eindigt *Het laatste huis van de wereld*, ‘een taak gehad en die is ons afgenomen, wij hebben

de wildernis aangevallen en zijn in de steek gelaten. Het is alles voorbij, het visioen en het werk. In de grote vlakte zal het onkruid weer groeien en het ongedierte, de reuzenpython en de afgrijselijke krokodil.⁵⁶ Evenals in *Max Havelaar* het Binnenlands Bestuur Max Havelaar dwarsboomde, is het er nu voor verantwoordelijk dat Fernand en Beb hun werk niet hebben kunnen afmaken. Gedwongen door de tegenwerking van hogerhand keren ze terug naar Java.

Over de willekeur en de onsympathieke houding van het Binnenlands Bestuur schrijft Vuyk haar volgende boek, *Het hout van Bara*, bedoeld als aanklacht, dat als gevolg van de Tweede Wereldoorlog pas in 1947 verschijnt. Het is een van haar mindere boeken. Hierin wordt het conflict met het Nederlandse bestuur tot in detail behandeld. Door de kritiek wordt het nogal lauw ontvangen.⁵⁷ Zelf is ze er later ook niet tevreden over.⁵⁸ Daarentegen wordt *Het laatste huis van de wereld*, dat in 1939 het licht zag, uitbundig geprezen, ook – niet onbelangrijk – door critici van naam als Menno ter Braak en E. du Perron. De laatste vergelijkt het met het werk van Ernest Hemingway en met een klassieker uit de wereldliteratuur als *Moby Dick*.⁵⁹

Rob Nieuwenhuys sluit zich in zijn geschiedenis van de Nederlands-Indische letteren bij dit gunstige oordeel aan. Hij vindt het een van haar beste boeken: 'een zeer persoonlijk verslag [...] [van] de verrukking om het grote avontuur van een primitief bestaan', met op de achtergrond de altijd aanwezige angst die met zo'n leven gepaard gaat.⁶⁰ Het is een opmerkelijk 'westers' oordeel voor wie bedenkt dat Buru geen onbewoond eiland was, en dat het 'laatste huis van de wereld' op loopafstand van de *kampong* Namlea lag. Ze waren zelfs niet de enige Europeanen op het eiland. Veelzeggend is dan ook de reactie van Indonesische kant dat dit boek eigenlijk alleen interessant is voor Europeanen, en in het bijzonder Nederlanders.⁶¹ In Nederland kreeg Beb Vuyk er een literaire prijs voor en de Amerikaanse literatuurgeschiedschrijver E.M. Beekman beschouwde het als haar 'masterpiece'. Het boek werd vertaald in het Frans, Engels en Indonesisch.⁶²

Terug op Java trad Vuyk weer in dienst bij de Soekaboemische Opvoedingsgestichten. Daarnaast probeerde ze hun magere inkomsten aan te vullen door te publiceren in kranten en tijdschriften. Ze had van Du Perron een lijstje gekregen met namen van mensen die haar daarbij behulpzaam konden zijn.⁶³

Twee jaar eerder had Vuyk Du Perron in Batavia ontmoet. Via hem kwam zij in contact met een groep Nederlandse en Indonesische intellectuelen. Du Perron was een van de zeer weinige Nederlanders die in beide kampen vrienden wist te maken en ook bij sommige Indonesiërs geliefd was.⁶⁴ Veel van deze intellectuelen werkten mee aan *Kritiek en Opbouw*, een vooruitstrevend tijdschrift dat kritisch stond tegenover het koloniale bestuur en streefde naar gelijkberechtiging van de inheemse bevolking.

Ook Vuyk zou een enkele keer in dit tijdschrift publiceren, maar belangrijker dan deze artikelen was de kennismaking met de vriendenkring van Du Perron, die in 1940 zelf alweer naar Nederland vertrokken was. Voor het eerst ontmoette Vuyk Indonesiërs met wie ze – in het Nederlands – kon praten en met wie ze, anders dan op Buru, wel op voet van gelijkheid omging. Van hen leerde zij dat de toekomst aan een onafhankelijk Indonesië was.⁶⁵ Samen met haar verbittering over de onheuse behandeling door het Nederlandse gouvernement en de discriminatie waarmee Indo-Europeanen in de koloniale samenleving te kampen hadden, bracht dit Vuyk ertoe om te kiezen voor Indonesië. Zij voelde zich vanaf nu een Indonesische.⁶⁶ Het kwam weliswaar vaker voor dat Indo-Europeanen uit haat jegens de ‘volbloed’ Europeanen de kant van de Indonesische nationalistena kozen, maar het waren uitzonderingen.⁶⁷ Toen zij het Willem Walraven, met wie zij korte tijd bevriend was, vertelde, verklaarde hij haar voor gek: ‘Zij kent zichzelf niet, want zij is door en door Europeesche’, die in Indië net als de andere Europeanen profiteerde ‘van den goedkoopsten arbeid der Inlanders.’⁶⁸ Daarin had Walraven gelijk, maar het bracht Vuyk niet van haar stuk.

Indonesisch staatsburger

De Indonesiërs met wie Vuyk streefde naar het ideaal van een onafhankelijk Indonesië, hoorden tot de kring van Sutan Sjahrir. Zij droomden van een toekomst waarin het koloniale fascisme verslagen zou zijn en ‘Hollanders en Indonesiërs als gelijken en gelijkberechtigden’ zouden samenleven.⁶⁹ Maar in 1942 maakte de Japanse bezetting aan hun samenwerking een abrupt einde. Vuyk:

De landingen van de Japanners en de capitulatie daarna sloegen ons uit elkaar, wij Hollanders verdwenen in de interneringskampen, ook de Indonesiërs gingen een verschrikkelijke tijd tegemoet. In 1945 zouden de overlevenden elkaar terug zien, aan weerskanten van een demarcatielijn, die voor ons niet kon bestaan.⁷⁰

Maar die demarcatielijn bestond wel. Nadat Sukarno en Hatta op 17 augustus 1945 de onafhankelijke Republiek Indonesia hadden uitgeroepen, brak de oorlog uit tussen de Hollanders en de onafhankelijkheidsstrijders. Vuyk keerde zich vanaf het allereerste begin tegen de Nederlandse politiek om Indonesië met geweld weer onder controle te krijgen. Die politiek kon er alleen maar toe leiden dat er voor Nederland in het nieuwe Indonesië geen plaats meer zou zijn. Vanaf 1945 koos Vuyk daarom – tot grote ergernis van Nederland en de Europese inwoners van de archipel – openlijk de kant van de Republiek. Met als gevolg dat ze door de inlichtingen-



<
Beb Vuyk bij een
waterval, vermoedelijk
nabij Pekalongan,
1934. Collectie
Universiteitsbibliotheek
Leiden, KITLV 124480.

dienst van de Nederlands-Indische strijdkrachten scherp in de gaten werd gehouden. Toen zij vanaf 1946 haar pro-Indonesische stellingname ging uitdragen in Nederlandse weekbladen als *De Baanbreker*, *Vrij Nederland* en *De Stem van Nederland*, werden haar gangen nauwgezet gevolgd door de Centrale Veiligheidsdienst te Den Haag.⁷¹

Maar de euforie over de nieuwe republiek zou niet lang aanhouden. De Indonesische intellectuelen met wie Vuyk zich verbonden voelde, kregen van Sukarno steeds minder vrijheid om zich te laten horen. Nadat Sjahrir in 1955 met de door hem gestichte Indonesische Socialistische Partij (PSI) een verpletterende nederlaag had geleden, was zijn rol uitge-

speeld. Vanaf het midden van de jaren vijftig trok Sukarno steeds meer macht naar zich toe en ontwikkelde Indonesië zich tot een autocratisch geleid land. Kritiek op zijn persoon werd niet meer toegestaan. Intussen zocht Sukarno nadrukkelijk de confrontatie met de oude kolonisator. Nederlandse bedrijven werden genationaliseerd en Nieuw-Guinea, dat in 1949 door Nederland buiten de overdracht was gehouden, werd het symbool van het verzet tegen de voortdurende kolonisatie. Nieuw-Guinea moest vrij, dat wil zeggen: deel van de Republiek Indonesia worden. In de laatste maanden van 1957, voorafgaand aan een stemming in de Verenigde Naties over de status van Nieuw-Guinea, werd de druk op Nederland steeds groter. Demonstranten riepen anti-Nederlandse leuzen en Nederlandse gebouwen en huizen werden beklad. In restaurants en bioscopen werden Nederlanders geweigerd, in winkels genegeerd en bij benzinepompen niet langer geholpen.⁷²

Onder deze anti-Nederlandse stemming had ook Beb Vuyk te lijden. Zij had dan wel een Indonesisch paspoort, maar ze was een Indo-Europese, geen echte Indonesiër. Ook haar Indonesische vrienden konden haar niet helpen, ze had geen andere keus dan op te stappen:

Begin 1958 werd onze positie naar twee zijden onhoudbaar. Als voormalige Nederlanders bracht het Nieuw-Guineaconflict ons in de knel, als Sjahrir-mensen en ik als medewerkster van *Indonesia Raya*, een felle anti-Soekarnokrant, kwamen we in de interne Indonesische verhoudingen scheef te liggen.⁷³

In 1958 keerden Beb en Fernand na enige omzwervingen terug naar het voormalige moederland, al bleven ze Indonesisch staatsburger. Ze vestigden zich in Loenen, wachtend op betere tijden. Die bleven voorlopig uit. Sukarno regeerde als een dictator, het parlement werd buitenspel gezet en de invloed van de communisten, verenigd in de Partai Komunis Indonesia (PKI), werd steeds groter. Maar wat Vuyk nog het meest stak, was dat zij als Indo-Europese altijd een buitenstaander zou blijven, hoe krampachtig zij ook aan haar Indonesische nationaliteit vasthield. In de koloniale tijd was zij herhaaldelijk getuige geweest van het racisme waarmee Indo-Europeanen geconfronteerd werden, van de nieuwe republiek had zij verwacht dat 'kleurverschil' niet langer zou tellen – maar daarin had zij zich vergist.

Tussen 'Oost' en 'West'

De novellen die zij in de jaren vijftig en zestig schreef, worden bepaald door de thematiek van de Indo-Europeaan die nergens welkom is en nergens thuishoort. Het zijn prachtige en vooral ook schrijnende verhalen,

die gebundeld werden in *Gerucht en geweld* (1959) en *De eigen wereld en die andere* (1969).⁷⁴ Opmerkelijk is dat de Indo-Europese personages in deze verhalen steeds weer moeten kiezen tussen Nederland en Indonesië, tussen Europa en Azië. In ‘Verhaal van een toeschouwer’ zijn het twee neven uit Batavia, Tjalie en Didi, van wie de een vecht voor de Republiek en de ander voor Nederland. De wreedheid waarmee zij elkaar proberen uit te schakelen, grenst aan waanzin.⁷⁵ In ‘De jager met zijn schietgeweer’ wordt de hoofdpersoon, een kapitein op een KPM-boot, verteerd door haatgevoelens jegens de Indonesische nationalisten. Hij zou ze het liefst allemaal uitroeien. Hij wil zich niet aanpassen aan de nieuwe situatie, hij haat ‘die zwarte kerels, die slome indolente Aziaten met hun stomme zwarte smoelen.’ Dan vraagt de verteller in het verhaal hem verwijzend naar zijn gemengde afkomst:

‘Wat hebt u tegen die zwarten, kapitein, u bent toch zelf ook zwart?’ Zo verstond hij het. Zijn antwoord schokte mij als een explosie. Hij vatte het vel van zijn onderarm tussen duim en wijsvinger en schreeuwde, maar niet naar mij, met het hoofd ver naar achter geworpen het heelal toekrijgsend: ‘Dit zwarte vel, mijn eigen vel dat ik zou willen afscheuren. Het is de Aziaat in mijzelf die ik haat.’⁷⁶

Ook in het laatste verhaal dat zij geschreven heeft, ‘Ngawang’, staat de keuze tussen een inheemse moeder en een Europese vader centraal.⁷⁷ Voor Vuyk was het een uitgemaakte zaak: vol overtuiging koos zij voor haar Aziatische kant. Voor mensen die er anders over dachten, kon zij geen begrip opbrengen. Daarom zocht zij na haar terugkeer geen aansluiting bij de grote groep Indo-Europeanen die na de onafhankelijkheid in Nederland waren gaan wonen. De nostalgie die heerste in de kringen rond Tjalie Robinson en het tijdschrift *Tong-Tong*, vond ze verwerpelijk. Die verloren zichzelf in heimwee naar het oude koloniale Indië.⁷⁸ Daar hield zij zich ver van, ook al leverde het haar de haat op van de Indische gemeenschap:

Het grote Indische publiek verfoeit mij. Ik ben een landverrader. Ik ben immers Indonesiër geworden. En zij zijn, wat de Duitsers noemen ‘die Heimatsvertriebenen.’ Zo voelen de Indo’s zich. En wij voelen ons helemaal geen Heimatsvertriebenen. [...] Ik voel me hier best in Nederland. Ik ben hier geboren en opgevoed. [...] Mijn cultuur is de Nederlandse cultuur, de westerse cultuur waarin ik ben opgevoed. Maar tegelijkertijd ken ik Indonesië, dat ken ik door mijn leven, en ik leefde beneden aan de onderlaag, niet in een veilig ambtenarenbestaan, maar gewoon als particulier op een afgelegen eiland waar wij leefden op het niveau van de bevolking.⁷⁹

Besluit

Het is steeds weer het verblijf op Buru dat Vuyk noemt als reden dat zij anders is dan alle anderen. Hier is zij in haar herinnering één geworden met het Indonesische volk.⁸⁰ Na haar ontmoeting in 1940 met de Indonesische intellectuelen op Java wist zij het zeker: zij was geen vreemdeling meer. Zij hadden een gemeenschappelijke culturele basis en deelden gelijke idealen.⁸¹ Daarom koos zij in 1950 voor de Indonesische nationaliteit. Nederland had nooit iets van Indonesië begrepen.⁸² Zij wel: 'Ik neem een heel eigen plaats in.' Zelfs een kenner van Indië als Rob Nieuwenhuys miste de verbondenheid met land en volk die zij ervaren had: 'Toen Rob Nieuwenhuys onlangs in Indonesië was, logeerde hij voor het eerst in de dessa en was geschokt door de armoede daar. Ik kende dat al heel lang.'⁸³ Dat maakte haar uniek en bepaalde ook haar plaats in de Nederlands-Indische letteren.

Na haar terugkeer zou zij dat in recensies en interviews steeds weer herhalen: zij had deel uitgemaakt van de Indonesische samenleving, zij kende de bevolking, zij voelde zich één met hen; de anderen waren blijven steken in de koloniale verhoudingen van Nederlands-Indië. Zij schreven vanuit valse sentimenten: 'Ik ben de enige van de Indische auteurs, die niet uit nostalgie schrijft', verklaarde zij in 1973.⁸⁴ Zo construeerde zij, geholpen door haar keus voor de Indonesische nationaliteit, in de jaren na de onafhankelijkheid van zichzelf het beeld van iemand die niet besmet was door het koloniale verleden, en die daardoor anders schreef dan alle andere Indische auteurs.

Maar een postkoloniale analyse van haar werk leert dat Vuyk zich ondanks deze stellige beweringen niet heeft kunnen losmaken van het heersende koloniale discours. Ook haar keuze voor Indonesië liep op een teleurstelling uit. De idealen waarmee ze de onafhankelijkheid begroette, liepen stuk op de werkelijkheid van het nieuwe Indonesië. Haar leven lang hield zij vast aan haar Indonesische paspoort, maar Nederland werd haar thuis. Haar streven om in Indië op te gaan in de inheemse bevolking, haar overtuiging dat Indo-Europeanen moesten kiezen tussen Nederland en Indonesië – en dat Indonesië de juiste keuze was – en de bittere teleurstelling die het gevolg was van de afwijzing door haar nieuwe vaderland, hebben hun neerslag gevonden in haar werk. Ze is nog twee keer terug geweest in Indonesië, maar wilde er niet meer wonen. Op 24 augustus 1991 is ze in Nederland overleden, vijf jaar na Fernand.

In 1972 was haar carrière als Indische auteur alweer voorbij. 'Nga-wang' was haar laatste verhaal, dat dateert van 1969. Drie jaar later, in 1972, zette zij een streep onder het schrijven van verhalend proza met de publicatie van haar *Verzameld Werk*. Wel publiceerde zij daarna nog haar grootste commerciële succes: het *Groot Indonesisch kookboek* (1973), dat meer dan veertig keer is herdrukt.

Beb Vuyk heeft niet veel geschreven. Haar *Verzameld Werk* telt iets meer dan vijfhonderd bladzijden. Maar wat ze geschreven heeft, is van hoog niveau. Met name haar novellen, die getuigen van een verscheurd leven, zijn een hoogtepunt in de Nederlands-Indische letteren. Haar Indo-Europese afkomst heeft haar leven en denken, en dus ook haar schrijven, bepaald. In Nederland voelde ze zich niet thuis, in Nederlands-Indië en later Indonesië dacht ze een nieuw vaderland gevonden te hebben waar ze wel op haar plaats was. Maar ook daar werd ze in de marge gedrukt en bleef ze een buitenstaander die uiteindelijk niet meer welkom was. Nergens thuis – zo heeft Vuyk zich een leven lang gevoeld; eerst in Nederland, daarna in Nederlands-Indië, vervolgens in Indonesië en tenslotte weer in Nederland.



▲
Suwarsih Djojopusito te Yogyakarta,
1971. Collectie Universiteitsbibliotheek
Leiden, KITLV 33947.



▲
Arti Purbani (B.R.A. Partini Jayadiningrat),
1937. Collectie Universiteitsbibliotheek
Leiden, KITLV 31142.